

Питльована В.П.

Кандидат юридичних наук,

доцент кафедри теорії та

історії держави і права

Юридичного інституту

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

м.Івано-Франківськ, Україна

Організація місцевого управління на Галичині у складі Австрії (1775-1848рр.).

У період австрійського правління в Галичині було запроваджено нові підходи у сфері управління та самоврядування.

Після інкорпорації Галичини до Австрії перед Віднем постало питання про запровадження на приєднаних територіях такого ж устрою, як в коронних землях монархії. Королівство Галичини і Лодомерії мало статус коронного краю і було наділене такими ж правами, як й інші складові частини імперії. Таким чином, державно-правові акти Австрійської держави надали Галичині більше прав й усунули обмеження, які існували за Речі Посполитої [6, с. 54].

Після того, як на галицьких теренах з'явилися австрійські війська, і було проголошено приєднання Галичини до складу Австрійської імперії, у Львові обладнано резиденцію австрійського губернатора та центр адміністративної влади нової провінції – Королівства Галичини та Лодомерії з князівством Освенцимським і Заторським. 4 жовтня 1772 р. мешканці Львова, що перетворився на важливий адміністративний центр, склали урочисту присягу новій владі. Австрійський уряд відразу ж змінив адміністративну систему польської держави і створив нове централізоване управління [6, с. 56].

У 1786 р. у зв'язку і з скасуванням магдебурзького права у Львові також було ліквідовано міські самоврядні органи. Заново створений магістрат як

міський орган державної адміністрації з виконавчими функціями влади розпочав свою діяльність 1 грудня 1789 р. відповідно до патенту цісаря Йосифа II від 6 листопада 1789 р. [3, с. 68]. Із усього переліку прав самоврядування за містом залишалось обмежене право судочинства й управління громадським майном. На території Галичини створювались “юридики” – ділянки, вилучені з підпорядкування міської адміністрації [7, с. 50].

У 1793 р. Йосиф II видав патент, що проголошував магістрати як міську владу. Функцію нагляду повинні були виконувати міські відділи, до складу яких мали входити кількадесят міщан, визначених шляхом голосування. Магістрати складались з кільканадцяти обраних на чотири роки райців (з початку XIX ст. – пожиттєво). Саме магістрату належала основна влада в місті, а міський відділ виконував лише обмежений нагляд над деякими його діями. Бургомістр був звичайним державним чиновником, з тією тільки відмінністю, що оплачувався з міської, а не з державної каси [2, с. 133]. Магістрат поділявся на три сенати: цивільний, карний і політичний. Два перші виконували функцію судочинства, а останній займався господарськими справами. Сфера діяльності цивільного сенату охоплювала і питання торгівлі. Карний сенат виносив покарання лише в тій місцевості, де діяв, розглядаючи справи незалежно від стану. Політичний сенат, окрім адміністративних справ, розглядав конфліктні ситуації, що стосувались підданства [7, с. 9].

Йосифінський патент від 31 серпня 1786 р. було застосовано до організації влади міста Львова. Організований у такий спосіб львівський магістрат розпочав свою роботу з 1 грудня 1787 р. [7, с. 79–80]. Керували львівським магістратом президент і віце-президент. У його складі працювали 12 радників у цивільно-карних справах, 4 у політичних справах, 4 секретарі, 4 протоколісти, та 24 інших службовців. Крім того, допоміжні функції виконували 20 осіб – судові слуги, сторожі, доглядачі в’язниць і кат [7, с. 66]. Нова система влади залишила за Львовом обмежене самоврядування.

Міський відділ зріс до 60 осіб, однак в умовах надмірної бюрократизації не мав вагомого значення при магістраті, що переважно складався з приїжджих чиновників – німців і чехів.

Першочерговим завданням австрійського уряду було організувати управління приєднаними територіями на зразок коронних земель Австрійської монархії, запровадити там дію загальноавстрійських норм права. Характерно, що нову владу не бентежило, що Галичина була соціально неоднорідною за національністю мешканців і складалася з польської – західної, та української – східної частини. Необхідно відзначити, що відразу після приєднання західноукраїнських земель до складу держави Габсбургів було розпочато процес заміни польського законодавства на австрійське. Передусім укладали збірники, у яких друкували правові акти для використання в Галичині.

У 1785 р. в адміністративних центрах країв імперії, зокрема у Львові, створено дирекції поліції, які забезпечували охорону існуючого ладу і встановлених порядків. У циркулах організовано окремі комісаріати поліції. Щоправда, інколи поліція виконувала не лише функцію збереження публічної безпеки, але й слугувала каральним інструментом австрійського уряду [5, с.63]. У 1793 р. у Відні засновано Міністерство поліції, якому підпорядковувалися дирекції поліції у регіонах [5, с. 66].

Одним із перших кроків, до яких вдалася австрійська влада був адміністративний поділ здобутої території на округи (циркули) і дистрикти. Відтак, Королівство Галичини і Лодомерії було поділено на шість циркулів і 59 дистриктів.

Австрійська влада не мала точної карти коронного краю, так само як не існувало остаточних кордонів Габсбурзької монархії, проте організацію та впорядкування нових адміністративно-територіальних одиниць було завершено вже наприкінці 1773 р.

Циркули очолювали старости (*Kreishauptmann – (capitaneus)*). До їхньої компетенції входили адміністративні та поліційні справи, нагляд за

торгівлею і промисловістю, призов до армії тощо. Крім цього, вони здійснювали нагляд над органами міста, самоврядування яких було значно обмежене, а згодом ліквідоване. Штат циркулу становив 10–12 осіб і до нього входили: староста, три-чотири комісари, секретар, два канцеляристи, один або більше практикантів і два кур'єри. Старост і комісарів призначав безпосередньо імператор, усіх інших – староста [4, с. 11].

Штат циркулу зазвичай не справлявся з роботою і старости нерідко вимушені були утримувати приватних секретарів і працювали у вихідні дні.

Вищеподаний адміністративно-територіальний поділ був новим у політиці Австрії стосовно її провінцій. Завдяки такому поділу циркул ставав своєрідним посередником між губернією та дистриктом. Він контролював діяльність дистриктів, приймав від них рапорти та звітував про свою діяльність перед губернією. Створюючи таку велику кількість дистриктів у Галичині, австрійський уряд мав на меті допомогти їхнім керівникам здійснювати управління досі невідомою для них територією, зокрема проводити переписи населення, накопичувати відомості про потенційних платників податків. Вважалося, що робота, поділена між такою кількістю службовців, буде ефективнішою.

З метою обліку нерухомого майна, підтвердження і зміцнення прав землевласників, але в першу чергу – вдосконалення системи збору податків, відання справами спадковості, купівлі-продажу, 24 березня 1780 р. на основі патенту імператора Йосифа II при королівському трибуналі у Львові створено так звану Галицьку Крайову табулю (*Galizische Landtafel*). Після судової реформи 1784 р., у результаті якої було ліквідовано королівський трибунал, вона підлягала львівському шляхетському суду. На початку XIX ст. від Крайової табулі відокремлено книги для запису шляхетських прав під назвою “Шляхетські метрики” і передано їх Становому комітетові Галицького станового сейму. Табуля при шляхетському суді у Львові була єдиною для всієї Галичини (“Королівства Галичини і Лодомерії”). Усі рішення у фабулярних справах мав виносити лише Львівський шляхетський

суд. У 1792 р. заснована і львівська міська табуля, яка влилася до Крайової аж у 1860 р.

Проте такий адміністративно-територіальний поділ Галичини проіснував недовго. Галицька придворна канцелярія 2 вересня 1780 р. видала декрет, яким зобов'язувала галицького губернатора здійснити новий поділ. До уваги брали і новий адміністративно-політичний поділ монархії Габсбургів 1782 р., за яким основною адміністративною одиницею стала губернія. 22 березня 1782 р. імператриця Марія Терезія видала патент, згідно з яким було ліквідовано поділ на дистрикти. Натомість запроваджено поділ на циркули, які називали також округами. У Коронному краї Галичини-Лодомерії після 1782 р. виділялося 18 округів.

Отже, після приєднання Галичини до Австрії, австрійський уряд здійснив заходи щодо інкорпорації Галичини, поширив ряд державно-правових інститутів, через які намагався утвердитися в краї. Управління Галичиною було здійснено на зразок чинного в Австрії і було ефективним методом контролю за віддаленими землями.

1. Андрусак Т.Г. Бальцер Освальд Мар'ян / Т.Г.Андрусак // Юридична енциклопедія: у 6 т. Т.1 : А–Г. / редкол. Ю.С. Шемчушенка (від. ред.) та ін. – К. : Укр. енциклопедія, 1998. – С.187.
2. Бардах Ю. История государства и права Польши / Ю. Бардах, М. Пиетрчак, П. Лесногорский ; пер. с пол. – М. : Юридическая литература, 1980. – 559
3. Кайндль Р. Ф. Історія Чернівців від найдавніших часів до сьогодення / Кайндль Р. Ф. ; пер. з нім. – Чернівці : Зелена Буковина, 2005. – 300 с.
4. Козицький А. Австрійці / Андрій Козицький // Енциклопедія Львова: у 3 т. Т.1. / за ред. Андрія Козицького та Ігоря Підкови. – Львів : Літопис, 2007. – С. 29.
5. Кульчицький В. До питання про Галицький становий сейм (1775–1848 рр.) / В. Кульчицький // Наукові записки Львівського університету. Серія юридична. – Львів, 1956. – Вип. 3. – Т. 38. – С. 65–71.
6. Лозинський М. Утворення українського коронного краю в Австрії / М.Лозинський. – Львів, 1915. – 75 с.
7. Pamiętniki urzędników galicyjskich / przygot. I. Homola, B. Łopuszański. –Kraków : Wyd-wo Literackie, 1978. – 450 s.
8. Пристер Е. Краткая история Австрии / Е. Пристер ; пер. с нем. – М. : Изд-во иност. л-ры, 1952. – 509 с.